

МОТИВАЦІЯ ДО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ MOTIVATION OF STUDENTS FOR STUDYING IN TIMES OF MARTIAL LAW

Стаття присвячена дослідженню мотивації до навчання студентів в умовах воєнного стану. Мотивація до навчання студентів розглядається як складний комплекс мотивів, що включає цілі, інтереси, прагнення, пізнавальні потреби, ідеали та мотиваційні настанови. Акцентовано увагу на тому, що реалії сьогодення, у яких здійснюють навчальну діяльність студенти, є складним викликом для нашого суспільства. Розглянуто теоретичні аспекти обґрунтування мотивації до навчання в комплексі соціо-гуманітарного знання. З'ясовано основні чинники розвитку мотивації до навчання в сучасних студентів, а також проаналізовано чинники, які знижують мотивацію до активного навчання в освітньому процесі.

Також у статті представлено емпіричне дослідження проблеми мотивації до навчання студентів в умовах воєнного стану. Дослідження було проведено серед студентів 1–4 курсів навчання Луцького національного технічного університету. Для досягнення мети дослідження була сформована анкета із блоками питань про: мотиви навчання в університеті, мотиви активної навчальної діяльності, причини зниження активної навчальної діяльності.

Реалізоване дослідження показало, що провідними мотивами навчання в університеті є: бажання стати висококваліфікованим фахівцем і бажання бути матеріально забезпеченим у майбутньому. Також виявлено, що найбільше спонукають студентів до активної суб'єктної навчальної діяльності такі мотиви: здобувати нові знання, уміння, навички та бажання досягнути успіху у своїй професії. Установлено чинники, які знижують мотивацію до навчання студентів у сучасних реаліях, зокрема такі: особливість взаємодії з викладачем, власні індивідуальні особливості та воєнний стан в Україні.

Ключові слова: мотивація, мотивація до навчання, внутрішня мотивація, зовнішня

мотивація, студентська молодь, особистісно-професійний розвиток, воєнний стан.

This article is devoted to the study of motivation for student learning in times of martial law. Motivation for student learning is considered as a complex set of motives that includes goals, interests, aspirations, cognitive needs, ideals, and motivational orientations. This work emphasizes that the present realities, in which students conduct their educational activities, are a challenge for our society. The theoretical aspects of substantiating the motivation to study in the complex of socio-humanitarian knowledge were considered. The main factors of developing motivation for modern students to study were identified, and the factors that lower motivation for active studying in the educational process were analyzed.

This work also presents an empirical research on the issue of motivation for student studying in the conditions of a state of war. The study was conducted among students from the 1st to 4th year of study at the Lutsk National Technical University. To achieve the research goal, a questionnaire was formed with blocks of questions about motives for studying at the university, motives for active learning activities, as well as reasons for the decrease in active learning activities.

The research showed that the leading motivations for studying at the university are the desire to become a highly qualified specialist and the desire to be financially secure in the future. It was also found that the following motivations encourage students to be active participants in the learning process: acquiring new knowledge, skills and the desire to succeed in their profession. Factors that decrease student motivation to study in modern realities were identified, including the peculiarities of interaction with the teacher, individual characteristics, and martial law in Ukraine.

Key words: motivation, motivation to study, internal motivation, external motivation, student youth, personal-professional development, martial law.

УДК 316:37.015.3:005.32

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.47.5>

Піменова О.О.

к.соціол.н.,
доцент кафедри соціогуманітарних технологій
Луцький національний технічний університет

Гапончук О.М.

к.пед.н.,
старший викладач кафедри соціогуманітарних технологій
Луцький національний технічний університет

Постановка проблеми. Українське суспільство переживає нині особливо складний час. Адже повномасштабна війна, яка охопила нашу державу, спричинила тяжкі наслідки для українців і суттєво змінила їхнє життя. Можна стверджувати, що пошук стратегій для відбудови України вже нині є вирішальним кроком, який вимагає консолідації практично на всіх рівнях його функціонування. Одним із таких напрямів, на нашу думку, є сприяння особистісно-професійному розвитку когорти сучасних студентів – майбутніх фахівців. Прагнути досягнути високого рівня професіоналізму в обраній галузі, набути важливих компетенцій майбутньої професії – надважливе завдання для студента, який навчається в умовах воєнного стану. Яким чином це можливо? Відповідь на це питання знаходимо у формуванні мотивації до навчання як ключового чинника успішності студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблеми мотивації завжди було в центрі уваги науковців. Зокрема, соціально-економічні аспекти аналізу мотивації окреслені у працях таких учених, як Ч. Бернард, Ф. Герцберг, Д. Макгрегор, А. Сміт, Ф. Тейлор; соціально-психологічний напрям представлений дослідженнями Д. Аткинсона, М. Клееланда, А. Маслоу, К. Халла, Х. Хекхаузена; соціологічне осмислення мотивації знаходимо у працях таких учених, як Е. Дюркгейм, М. Вебер, Дж. Коулман, К. Мангейм, П. Штомпка. Важливо зазначити, що мотивація як базова основа навчальної діяльності в умовах воєнного стану є предметом дослідження багатьох вітчизняних науковців (К. Андросович, Т. Голубенко, І. Діордіца, А. Квятковська, О. Ковальова, В. Корнієнко, І. Кипич, Т. Корнішева, І. Крамаренко, Ю. Лахмотова, М. Левченко, А. Мельник, Н. Родінова, Л. Сіра, Н. Скрипник, Л. Хомен-

ко-Семенова, С. Феденко, А. Форостян, В. Шкраб'юк, А. Цапко).

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз особливостей мотивації до навчання студентів у сучасних реаліях, а саме під час воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під мотивацією ми розуміємо стимул, який приводить людину до дії або спонукає її до досягнення певної мети. У соціологічному словнику знаходимо таке визначення мотивації: «1) осмислення індивідом ситуації, вибір і оцінка різних моделей поведінки, передбачення її результатів і формування на цій основі мотивів; 2) відносно стабільна система мотивів, яка визначає поведінку соціального суб'єкта» [4, с. 185–186].

Навчальна мотивація, як стверджують О. Васюк, С. Виговська, А. Виговський, «визначається як вид мотивації, що включена в діяльність учіння, навчальну діяльність. Мотивація навчання складається зі спонукань (потреби, сенс навчання, його мотиви, цілі, емоції, інтереси), що постійно змінюються і вступають у нові відносини одне з одним» [1, с. 90]. Важливо зазначити, що навчальна діяльність студента залежить від складного комплексу мотивів, що включає цілі, інтереси, прагнення, пізнавальні потреби, ідеали та мотиваційні настанов. Цей комплекс формує навчальну мотивацію, яка характеризується стійкістю та динамічністю. Одна з основних ролей навчальної мотивації полягає в тому, щоб сприяти конструктивному ставленню студента до навчання, а саме – усвідомленому та відповідальному.

Важливо розрізнати внутрішню та зовнішню мотивацію. Внутрішня мотивація зазвичай пов'язана з особистим задоволенням від виконання дії або з переконанням важливості цієї дії. Це означає, що людина буде здійснювати певну діяльність, оскільки сама вірить у її значущість чи відчуває задоволення від процесу, а не тому що хтось її за це похвалить чи нагородить. Зовнішня мотивація – це стимул для досягнення цілей, який походить зовні, а не із внутрішніх переконань і потреб людини. Зовнішня мотивація може бути у вигляді похвали, нагороди, престижу, грошей.

Внутрішня навчальна мотивація студентів характеризується тим, що студенти відчувають внутрішню потребу в навчанні та зростанні, незалежно від зовнішніх чинників, як-от винагорода чи покарання. Наприклад, студент, який відчуває задоволення від отримання нових знань, розв'язування складних завдань і розвитку своїх навичок, є внутрішньо мотивованим.

Зовнішня навчальна мотивація студентів вирізняється тим, що студенти здійснюють свою діяльність під впливом таких зовнішніх чинників, як винагорода, покарання, схва-

лення від батьків або викладачів. Наприклад, студент, який ставить за мету отримати високу оцінку чи отримати похвалу від батьків, є зовнішньо мотивованим.

Важливо зазначити, що внутрішня мотивація є більш ефективною, оскільки студенти, які мають внутрішню мотивацію, здатні досягати високих результатів і мати довготривалі успіхи в навчанні. Зовнішня мотивація може бути корисною на початку навчання, але якщо студенти не зможуть знайти внутрішню мотивацію, то їхнє навчання може зазнати цілковитої невдачі в майбутньому.

Розвиток мотивації студентів до навчання залежить від багатьох чинників, серед яких можна виділити такі:

- особистість студента: інтереси, цінності, потреби, здібності, характер, самооцінка й інші психологічні характеристики;
- структура та зміст навчальної програми: важливість і цікавість матеріалу, доступність і зрозумілість, можливість вибору предметів;
- викладачі: професіоналізм, зацікавленість у навчанні студентів, якість лекцій і практичних занять;
- соціальне оточення: підтримка з боку батьків, друзів, співробітників, колег, менторів;
- технічне оснащення та можливості навчального закладу: наявність сучасної техніки, доступ до бібліотек, лабораторій та інших ресурсів;
- можливість взаємодії із практичними заняттями та роботою в команді;
- рівень розвитку мотивації до навчання від інших студентів і загальної атмосфери у групі;
- висока вимогливість студентів до своїх досягнень і підвищення рівня навчання;
- система винагород і мотиваційних заходів з боку навчального закладу.

Ми вважаємо, що виявлення особливостей мотивації студентів є особливо актуальним в умовах війни з кількох причин: 1) війна впливає на психологічний стан студентів, що може призвести до зниження мотивації до навчання (якщо студенти відчувають страх, тривогу та депресію, це погіршує їхню здатність зосереджуватись і навчатись); 2) умови війни можуть впливати на доступність і якість освіти (знищення шкіл і університетів, перерви в навчанні через евакуацію або переселення – усе це робить практично неможливим здобуття якісної освіти); 3) війна може вплинути на фінансову ситуацію сімей студентів (члени родини можуть втратити роботу, майно та засоби до існування, а це стає перешкодою для оплати навчання та призводить до зниження мотивації студентів).

Для досягнення мети дослідження нами була сформульована анкета із блоками питань про: мотиви навчання в університеті, мотиви активної навчальної діяльності, причини зни-

ження активної навчальної діяльності. Анкетування проходило у формі онлайн-опитування (CAWI) шляхом заповнення студентами опитувальника, створеного у Google-формі.

Дослідження проводилось серед студентів 1–4 курсів навчання Луцького національного технічного університету. Для проведення цього дослідження була обрана вибірка за принципом «снігової кулі». Відповідно, першим кроком було те, що обрали початкову групу респондентів. Наступний крок – після опитування цієї групи респондентів ми просили допомогти їх обрати наступних кандидатів. Надалі відбір респондентів відбувався серед тих студентів, які були запропоновані першими респондентами. Дослідник О. Сердюк обґрунтовує принцип «снігової кулі» так: «Кожен представник цільової групи запрошує до участі в дослідженні одного чи декількох наступних представників цільової групи, або надає їхні контактні дані. Вибірка поповнюється доти, поки не почне надходити потрібна інформація або досягне необхідної кількості. Кількість учасників постійно змінюється через те, що нові учасники запрошуються особами, що вже беруть участь у дослідженні, це називається ефектом снігової кулі» [2, с. 46].

Сучасна українська дослідниця Світлана Сальнікова стверджує: «Цей метод належить до стихійного методу відбору та пов'язаний зі способом отримання інформації, який не контролюється дослідником, а залежить суто від волі респондента. Деякою мірою він «перегукується» зі спрямованим методом, проте в ньому немає можливості особистого рекрутингу. Через спонтанність характеру стихійного методу відбору його аналогом можемо вважати англомовний accidental sampling» [3, с. 92].

У вибірці взяли участь 137 студентів. А саме: 46 студентів першого курсу, 35 студентів другого курсу, 27 студентів третього курсу та 29 студентів четвертого курсу.

Проведене дослідження показало, що важливими мотивами навчання в університеті для студентів у сучасних реаліях (табл. 1) є бажання стати висококваліфікованим фахівцем (36%) та бажання бути матеріально забезпеченим у майбутньому (26%). Значно менша зацікавленість спостерігається в тому, щоб отримати диплом (15%), а також стати ерудованою людиною (11%). Одним із мотивів здобуття вищої освіти є прагнення не йти на службу в армію (8%). Малозначними виявились такі мотиви, як спілкування з однолітками (2%), бажання не бути гіршим за інших (1%) і отримувати стипендію (1%). Отже, незважаючи на складні умови нашого суспільства загалом і навчальної діяльності зокрема, особистісно-професійний розвиток залишається пріоритетним для сучасного студента.

Також у результаті опитування було виявлено, що найбільше спонукають студентів бути діяльними суб'єктами навчальної діяльності (табл. 2) такі мотиви: здобувати нові знання, уміння та навички (47%), бажання досягнути успіху у своїй професії (30%), дещо меншим (20%) є інтерес до предмета. Також з'ясували, що отримання високих оцінок не є актуальним мотивом до активної навчальної діяльності (3%). Отже, у результаті проведеного аналізу відповідей респондентів можна стверджувати, що розвиток внутрішньої мотивації є вагомим чинником для активного навчання, саме такий тип мотивації домінує в сучасних студентів.

У результаті нашого дослідження були виявлені чинники, які знижують мотивацію до навчання студентів у сучасних реаліях. Зокрема,

Таблиця 1

«Що Вас більше спонукає до навчання в університеті?» (%)

Стати висококваліфікованим фахівцем	36%
Бути в майбутньому матеріально забезпеченим	26%
Бажання отримати диплом	15%
Бути грамотною, ерудованою людиною	11%
Не йти на службу в армію	8%
Спілкування з однолітками	2%
Не бути гіршим за інших	1%
Отримувати стипендію	1%

Таблиця 2

«Що найбільше заохочує Вас до активної участі в навчальному процесі?» (%)

Можливість здобуття нових знань, умінь і навичок	47%
Досягнення успіху у своїй професії	30%
Інтерес до предмета	20%
Отримання високих оцінок	3%

«Що має значний вплив на зниження бажання до активної участі в навчальному процесі?» (%)

Взаємодія з педагогом (професійність викладача, емпатичність, ставлення до студентів і відповідальність)	39%
Власні індивідуальні особливості	25%
Воєнний стан в Україні	24%
Організація навчального процесу (навчальний розклад, розклад дзвінків, розташування аудиторій)	11%
Атмосфера у студентській групі	1%

значна кількість опитаних (39%) стверджує, що це є особливість взаємодії з викладачем (його професійність, емпатичність і ставлення до студентів), наступними, досить вагомими чинниками, на думку студентів, є власні індивідуальні особливості (25%) і воєнний стан в Україні (24%), на зниження активної участі в навчальному процесі, на думку студентів (11%), також впливає організація навчального процесу (навчальний розклад, розклад дзвінків, розташування аудиторій), практично не впливає атмосфера у студентській групі (1%).

Висновки із проведеного дослідження. Результати проведеного дослідження дають змогу зробити такі висновки. У складних умовах воєнного стану провідні мотиви навчальної діяльності сучасних студентів такі: пізнавальний і професійно-ціннісний. Пізнавальний мотив проявляється в бажанні здобувати нові знання, уміння та навички, а професійно-ціннісний мотив – у прагненні стати висококваліфікованим фахівцем і досягнути успіху у своїй професії. Установлено, що

воєнний стан в Україні впливає на зниження бажання до активної участі в навчальному процесі.

Перспективи дослідження вбачаються в подальшому ґрунтовному аналізі мотиваційної сфери студентської молоді, чинників і механізмів формування їхньої позитивної навчальної мотивації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мотивація навчальної діяльності студентів : монографія / О. Васюк та ін. Київ : Компринт, 2018. 188 с.
2. Методи дослідження залежностей = Introduction to Research Methods in Substance Use and Abuse : матеріали електронного навчального курсу / авт.-уклад. : О. Сердюк, В. Бурлака ; Харків. нац. ун-т внутр. справ; Ун-т Вейна ; Мічиган. ун-т. Харків : Константа, 2018. 160 с.
3. Сальнікова С. Вибірка в соціологічному дослідженні : підручник. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. 252 с.
4. Соціологія: словник термінів і понять. Київ : Кондор, 2006. 372 с.